

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Сергєєвої Діани Борисівни на дисертацію
Українця Тараса Васильовича «Розслідування підроблення
посвідчення водія, його збуту й використання в умовах
воєнного стану», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Посвідчення водія є не лише документом, який посвідчує право особи керувати транспортним засобом відповідної категорії, але й часто використовується як офіційний документ, що посвідчує особу. З розвитком науково-технічного прогресу постійно удосконалюються не лише засоби захисту документів такого виду, але й засоби та методи їх злочинної підробки. Підроблені документи є засобами вчинення інших, більш тяжких злочинів, зокрема, й в умовах воєнного стану.

Згідно статистичних даних, представлених на сайті Офісу Генерального Прокурора, підроблення, збут та використання саме посвідчення водія становить близько третини від загальної кількості зареєстрованих кримінальних проступків за ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів». Водночас, офіційні статистичні дані лише частково відображають реальні показники щодо вчинення даних кримінальних правопорушень унаслідок застосування правопорушниками та іншими зацікавленими особами заходів з приховання та спроб уникнення

відповідальності. Вказані та інші обставини засвідчують актуальність обраної здобувачем теми дисертації.

Актуальність обраної теми дослідження додатково аргументується тим, що обрана тема дослідження пов'язана із **науковими програмами, планами, темами**. Зокрема, дисертаційне дослідження виконане відповідно до положень Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023; Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху України на період до 2024 року, прийнятої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 1360-р, а також відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженій наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454. Дисертація виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (протокол Вченої ради від 21 грудня 2020 року № 23). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14), внесено до переліку тем дисертаційних досліджень з юридичних наук, розглянутих і схвалених координаційними бюро відділень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1137, 2022 рік).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження Т. В. Українця базується на основі діалектичного підходу з використанням широкого спектру як загальнонаукових, такі і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачем у дисертації методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з

доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслугує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з підробленням документів, їх збутом і використанням.

Дисертант у роботі використав належні емпіричні джерела: вивчені та узагальнені 224 архівних кримінальних провадження за ст. 358 КК України за період 2020–2024 років; зведені дані анкетування 280 поліцейських патрульної поліції, 315 дізнавачів і 85 судових експертів з Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської, Чернівецької областей та м. Києва; робота в правоохоронних органах (зокрема досвід роботи автора дізнавачем Національної поліції України); статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результатам дисертаційного дослідження Т. В. Українця характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що представлена дисертаційна робота є першим комплексним науковим дослідженням, у якому розроблено наукові засади й удосконалено криміналістичні рекомендації щодо розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту і використання в умовах воєнного стану. Це дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення методичних підходів до розслідування таких

правопорушень та підвищення ефективності роботи дізнавачів. Сформовано ряд наукових положень, що характеризуються новизною:

Зокрема, *вперше*:

визначено особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, що обумовлені необхідністю їх фіксування за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Дізнавач ураховує такі чинники: проживання підозрюваної особи або свідків на тимчасово не підконтрольній Україні території; оголошену евакуацію населення з місцевості, де проживають учасники провадження; загрозу життю та здоров'ю учасників провадження у зв'язку з дестабілізацією ситуації на прифронтній території; призов свідка на строкову військову службу, його мобілізацію тощо. Допомогу у відеофіксації перебігу й результатів слідчої (розшукової) дії надає залучений дізнавачем спеціаліст;

окреслено способи вчинення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану шляхом їх класифікації за метою вчинення кримінального проступку, видом підробленого посвідчення водія, характеристикою особи правопорушника, а також дослідження дій з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування слідів кримінального проступку;

виокремлено типові ситуації виявлення посвідчень водія з ознаками підроблення, а саме: під час перевірки поліцейськими документів; у підрозділі ГСЦ МВС під час номенклатурних дій з водійським документом; під час затримання особи або проведення слідчих (розшукових) дій в іншому кримінальному провадженні;

запропоновано тактичні операції початкового етапу розслідування підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання: «Виявлення, фіксація і збирання первинної інформації про кримінальний проступок», «Встановлення механізму злочинної діяльності підроблювачів водійських документів», «Затримання групи підроблювачів водійських документів»,

«Встановлення і пошук злочинця»); доведено, що, з огляду на специфіку воєнного стану, їх проведення зобов'язує дізнавача попередньо з'ясувати кількість правопорушників, наявність у них холодної або вогнепальної зброї, вибухових матеріалів, скласти план-схему із зазначенням вихідних позицій та орієнтовного переміщення учасників операції.

Ряд положень було *удосконалено та дістали подальшого розвитку*, що розкрито за змістом дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 7 наукових публікаціях, серед яких три статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, і чотири – у збірниках тез науково-практичних конференцій.

Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями Т. В. Українця з теми дослідження слід констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, переважно є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та можуть бути використані надалі у:

– *правозастосовній діяльності* – під час розслідування кримінальних проступків, передбачених ч. 1, 2, 4 ст. 358 КК України, проведення судових експертиз (акт впровадження Управління дізнання НПУ від 17 грудня 2024 року; акти впровадження Хмельницького і Тернопільського НДЕКЦ МВС України від 2 грудня 2024 року та 11 грудня 2024 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування окремих видів кримінальних проступків», «Участь спеціаліста під час слідчих (розшукових) дій», для підвищення кваліфікації дізнавачів, спеціалістів-криміналістів та інших

категорій практичних працівників, підготовки лекцій, планів-конспектів семінарських і практичних занять (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2024 року № 212-оп; Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 9 грудня 2024 року № 01948/24);

– науково-дослідній діяльності – під час підготовки монографій, наукових статей, тез доповідей на конференціях, планування наукових досліджень за напрямом криміналістичного документознавства, методики розслідування підроблення документів, їх збуту й використання (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2024 року № 213-нд).

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи Т. В. Українця відповідає встановленим вимогам. Вона структурована і складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (190 найменувань) і восьми додатків на 39 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 190 сторінок.

Автор системно і логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем дисертації згідно предмета дослідження. Послідовно та змістовно розкрито мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обгрунтовані в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена державною та англійською мовами.

У *вступі* визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У *першому розділі* дисертації «**Теоретичні засади розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану**» досліджується стан наукової розробленості питань розслідування підроблення, збуту й використання документів, що посвідчують право керування транспортними засобами (підрозділ 1.1), та формується криміналістична характеристика вказаних кримінальних правопорушень (підрозділ 1.2), у якій розкривається предмет злочинного посягання, способи вчинення кримінальних проступків, особа правопорушника, обстановка та типова слідова картина як її елементи.

У підрозділі 1.1. автор досліджує генезу документа в українському діловодстві (на теренах українських земель), робить історичний огляд правил організації діловодства та відповідальності за його порушення, у тому числі кримінальної (з першої половини XVIII ст.), а також зразки посвідчень водія, їх способи виготовлення, захисні елементи та способи підробки. Проаналізовано низку нормативно правових актів, що регламентують порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами (постанова Кабінету Міністрів України № 340 від 8 травня 1993 р.), порядок формування та перевірки електронного посвідчення водія, електронного свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу, їх електронних копій (постанова Кабінету Міністрів України № 1453 від 29 грудня 2021 р.) та ін.

Важливим є аналіз та систематизація наукових досліджень, зокрема дисертаційного рівня, предметом яких було підроблення документів (зокрема посвідчення водія), їх розслідування, а також розкриття збуту підроблених документів та їх використання за такими напрямками: загальні положення судової технічної експертизи документів, дослідження документів, що посвідчують право власності на транспортний засіб і право керування ним;

вирішення ідентифікаційних, діагностичних завдань під час проведення судової технічної експертизи документів; методи проведення судової технічної експертизи документів; дослідження окремих видів документів (паспортів, пенсійних, товарно-грошових документів, документів зі спеціальними засобами захисту), їх змісту й реквізитів; дослідження документів під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (у сфері господарської діяльності, проти власності).

Автор доходить висновку, що криміналістичну характеристику підроблення посвідчення водія, його збуту й використання становлять такі елементи: предмет злочинного посягання; спосіб вчинення кримінального проступку; обстановка вчинення кримінального проступку; типова слідова картина та особа правопорушника.

Предметом злочинного посягання в досліджуваній категорії кримінальних проступків є посвідчення водія, тобто документ, що посвідчує особу та її спеціальний статус у частині підтвердження права його власника на керування транспортними засобами. Крім українського (національного) посвідчення водія, такими документами є міжнародне посвідчення водія і посвідчення водія іноземної держави, що відповідає вимогам Міжнародної конвенції про дорожній рух 1968 року, записи в якому виконані або продубльовані літерами латинського алфавіту, а також посвідчення водія з розпізнавальним знаком «SU» (СРСР), видане в республіках колишнього Союзу РСР.

Дисертант доходить висновку, що спосіб вчинення підроблення посвідчення водія охоплює: а) діяльність суб'єкта злочинної події (правопорушника, який виготовив документи, того, хто їх реалізував або використовує; злочинного угруповання); б) комплекс (сукупність) дій, вчинків й інших рухів осіб, які побічно виявилися пов'язаними зі злочинною подією. Результатом використання певних прийомів, методів, умінь особи є створення підробленого документа, що виявляється у формі його

виготовлення або видозмінення для подальшого збуту (використання). Форма підроблення є зовнішнім відображенням цього злочинного явища.

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень за ст. 358 КК України дає автору підстави стверджувати, що спосіб їх учинення має повноструктурний характер – підготовка, вчинення, приховування.

В дисертації визначені способи підготовки до вчинення підроблення посвідчення водія, його збуту, визначені та систематизовані безпосередні способи вчинення залежно від мети протиправних дій правопорушників, виду посвідчення водія як предмета злочинного посягання, від характеристики особи, яка вчиняє кримінальний проступок.

На підставі узагальнення результатів анкетування автором запропоновано такі структурні елементи, що належать до обстановки вчинення підроблення посвідчення водія, його збуту та використання: а) місце вчинення кримінального проступку; б) час вчинення кримінального проступку; в) виробничі чинники, що зумовлюють способи виготовлення, збуту й використання підробленого посвідчення водія. Автор зазначає, що найбільш характерними місцями підроблення посвідчення водія є: приміщення підприємств, установ, організацій; обладнані господарські приміщення та склади, підпільні цехи, гаражі; житлові приміщення тощо.

Визначено, що типова «слідова картина» підроблення посвідчення водія, його збуту й використання передбачає певні сліди – матеріальні, ідеальні та цифрові. За цими слідами можна встановити спосіб підроблення та особу, яка його вчинила, осіб, що збували підроблені документи, і тих, хто їх використовував.

Здійснюючи аналіз особи правопорушника у досліджуваній категорії кримінальних проступків, дисертант виокремлює такі їх групи: а) виготовлювачі підроблених посвідчень водія; б) реалізатори, тобто ті, хто збуває зазначені документи; в) водії, які використовують підроблені документи.

Вагомим внеском дисертанта є встановлення стійких кореляційних (взаємопов'язаних та взаємообумовлених) зв'язків між елементами криміналістичної характеристики підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, що відображають механізм кримінально протиправної діяльності під час вчинення кримінального проступку, передбаченого ст. 358 КК України. Так, він зазначає, що у разі виявлення факту підроблення визначають його спосіб і на цій основі висувають версії про особу правопорушника, наявність або відсутність зв'язків суб'єкта зі співучасниками, встановлюють типову «слідову картину» кримінального проступку. Предмет злочинного посягання пов'язаний з особою правопорушника: конкретний вид посвідчення водія, який зазнав підроблення, може свідчити про суб'єкта кримінального правопорушення – «кустарного підроблювача» або службову особу, яка вчинила підроблення, використовуючи свою посаду.

У *другому розділі* дисертації **«Початковий етап розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану»** визначаються способи виявлення підроблення посвідчення водія, його збуту й використання та обставини, які підлягають встановленню під час досудового розслідування (підрозділ 2.1), наводяться типові слідчі ситуації розслідування, версії та основні напрями проведення дізнання в кримінальному провадженні про підроблення посвідчення водія, його збуту й використання, що виникають під час розслідування цих кримінальних правопорушень, та алгоритми їх вирішення (підрозділ 2.2), формуються тактичні операції початкового етапу розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання (підрозділ 2.3).

Позитивно, що за змістом підрозділу 2.1 здобувач насамперед розглядає типові ситуації появи в правоохоронних органах інформації про підроблення, збут або використання підробленого посвідчення водія: 1) у повсякденній службовій діяльності поліцейських патрульної поліції НПУ під час перевірки документів у водіїв транспортних засобів виявляють

посвідчення водія з ознаками підроблення. У випадку попереднього встановлення недійсності (або ознак підроблення) документа поліцейський патрульної поліції викликає СОГ на місце події (60 % випадків); 2) виявлення підробленого посвідчення водія фахівцями сервісних центрів МВС. У разі вилучення посвідчення водія в особи у зв'язку з адміністративним або кримінальним правопорушенням водійський документ передають на зберігання до підрозділу Головного сервісного центру МВС України, де його перевіряють; 3) під час розслідування кримінальних правопорушень – коли під час затримання, проведення обшуків та інших процесуальних дій у злочинців вилучають підроблені документи, зокрема водійські посвідчення, устаткування для їх виготовлення.

Дисертант зазначає не лише про обставини, які підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України), але й спрямовує своє дослідження на визначення переліку обставин, які мають бути додатково встановлені під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням посвідчення водія, його збутом й використанням. При цьому автор слушно відмежовує окремі обставини, що підлягають обов'язковому встановленню під час розслідування підроблення і збуту посвідчень водія, а також окремо – під час доказування використання підроблених документів.

Позитивним є віднесення, до додаткових обставин, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних проступків, передбачених ст. 358 КК України, причин й умов, які сприяли виготовленню та збуту підроблених посвідчень водія, насамперед: а) можливість придбати матеріали, необхідні для підроблення водійських документів; б) несприятливі умови роботи сервісних центрів МВС, внутрішній режим роботи яких полегшує збут підроблених посвідчень водія особам, які мають намір керувати автомобілем; в) слабкі навички осіб, які перевіряють водійські документи, розпізнавати підробки, незнання ними захисних ознак справжніх посвідчень водія.

Здобувачем сформовані типові алгоритми першочергових слідчих (розшукових) дій у типових ситуаціях виявлення підроблення посвідчення водія, його збуту та використання.

За змістом підрозділу 2.2. автором диференційовані типові слідчі ситуації розслідування у кожній типовій ситуації виявлення фактів підроблення посвідчення водія, їх збуту та використання, та алгоритм дій дізнавача у кожній із них.

Дисертант пропонує типові версії, що висуваються та перевіряються під час досудового розслідування кримінальних проступків, передбачених ст. 358 КК України, а саме: 1) затриманим на місці події є особа, яка виготовила підроблені посвідчення водія або їх збувала; 2) підроблювач та/або реалізатор підроблених посвідчень водія затримані, але встигли знищити речові докази; 3) відома особа правопорушника, але він зник з місця події; 4) свідки описують зовнішні ознаки правопорушника, його особу не встановлено; 5) реалізація підроблених посвідчень водія відбувалася безконтактним способом (замовлення документа через інтернет; отримання поштовим сервісом, кур'єром тощо).

Позитивною є пропозиція автора на початковому етапі розслідування підроблення посвідчень водія, їх збуту та використання застосовувати криміналістичні комплекси слідчих (розшукових) дій, процесуальних заходів й організаційних аспектів у виді тактичних операцій, що мають проводитися за єдиним планом під загальним керівництвом дізнавача з метою виконання такого тактичного завдання, яке не може бути виконане проведенням окремої або навіть декількох слідчих (розшукових) дій. Автор пропонує запровадити криміналістичний комплекс з умовною назвою «Виявлення, фіксація та збирання первинної інформації про кримінальний проступок», сутність якої – забезпечення збирання доказової інформації, яка знаходиться в різних місцях, побудова загальної моделі злочинної діяльності підроблювачів, реалізаторів водійських документів з окремих розрізнених фактів. Під час реалізації криміналістичного комплексу виявляють закономірності таких

процесів, як технології виготовлення документів, функціонування комп'ютерного та поліграфічного обладнання, технологічного процесу виготовлення водійських документів, комп'ютерних ескізів й інших об'єктів злочинної діяльності, функції суб'єктів у злочинній групі.

Іншими тактичними операціями, що розглядаються в підрозділі та проводяться на початковому етапі розслідування підроблення посвідчення водія, їх збуту та використання, є «Встановлення механізму злочинної діяльності підроблювачів водійських документів», «Затримання групи підроблювачів водійських документів», «Встановлення і пошук злочинця». Слушним є висновок дисертанта, що в умовах воєнного стану проведення тактичних операцій на початковому етапі розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту і використання зобов'язує дізнавача попередньо з'ясувати: кількість правопорушників, щодо яких планують операцію; наявність у них холодної або вогнепальної зброї, вибухових матеріалів; за необхідності складання плану-схеми, у якій визначають: місця проникнення в приміщення, шляхи відходу правопорушників, місцезнаходження окремих об'єктів, зокрема вибухонебезпечних матеріалів, сектору можливого обстрілу з приміщення. Під час затримання озброєних злочинців до тактичної операції задіюють працівників підрозділу спеціального призначення «КОРД».

У *третьому розділі* дисертації **«Проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану»** розкривається організація й тактика проведення огляду під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану (підрозділ 3.1), призначення і проведення судових експертиз (підрозділ 3.2), а також висвітлюються особливості проведення обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану (підрозділ 3.3).

За змістом підрозділу 3.1., виокремлюючи особливості проведення оглядів під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, доцільною є увага дисертанта, приділена особливостям правових підстав, суб'єктів цієї процесуальної дії (розширене коло уповноважених осіб, а саме суб'єктами огляду посвідчення водія є поліцейські патрульної поліції, дізнавачі та слідчі НПУ, члени СОГ). Водночас в умовах дії воєнного стану оглядати посвідчення водія під час перевірки документів мають повноваження уповноважені особи Служби безпеки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної митної служби України, Збройних Сил України), можливостей застосування технічних засобів (спеціальних і техніко-криміналістичних), місць проведення (переважно блокпости, а також контрольні пункти в'їзду/виїзду), складу залучених спеціалістів і вжитті безпекових заходів.

Особливу увагу приділено забезпеченню слідчого огляду засобами криміналістичної техніки, переважно із залученням спеціаліста-криміналіста НПУ, який здійснює попереднє дослідження документа, його експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без їх пошкодження). Заслугує на підтримку думка дисертанта про те, що положення наказу МВС України від 7 липня 2017 року № 575 про те, що спеціаліст-криміналіст під час проведення експрес-аналізу не надає письмовий висновок, є застарілим, таким, що не відповідає змінам у кримінальному процесуальному законодавстві, внесеним Законом України щодо спрощеного досудового розслідування – дізнання.

У підрозділі 3.2. досліджуються аспекти призначення і проведення судових експертиз під час розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану, надаються криміналістичні рекомендації дізнавачу щодо підготовки до їх проведення.

Досліджені можливості судової технічної експертизи документів (СТЕД), її видів, зокрема, експертизи реквізитів документів; експертизи друкарських форм; експертизи матеріалів документів.

Автор приділяє належну увагу питанням організації взаємодії дізнавача та судового експерта, звертається увага на непроцесуальні форми їх взаємодії: 1) консультації з приводу правильності запитань, поставлених перед судовим експертом у постанові слідчого (дізнавача); 2) рекомендації з приводу надання зразків для порівняльного дослідження, адже в СТЕД це питання потребує посиленої уваги, передусім у випадках дослідження документів на пластиковій основі; 3) взаємний обмін інформацією та спільне обговорення зібраних даних, висування обґрунтованих версій та визначення шляхів їх розв'язання; 4) вирішення проблемних питань на стадії призначення СТЕД.

Проаналізовано важливість призначення комплексних експертиз, зокрема, технічної експертизи документів й експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів, спрямованої на пошук текстових, графічних та інших файлів, програмного забезпечення і їх слідів; виявлення і відтворення видалених файлів та програм; встановлення часу створення і внесення змін до відповідних файлів; пошук і відтворення інших даних, що стосуються окремих обставин злочинної діяльності (орієнтуючої та доказової інформації щодо обставин злочину, злочинних зв'язків, адрес і телефонів співучасників, інтернет-ресурсів, електронної пошти тощо); переведення комп'ютерних даних у форму, придатну для сприйняття людиною; ідентифікація автора програмного продукту.

У підрозділі 3.3 аргументовано, що ключовими для збору доказів та ідентифікації правопорушників у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із підробленням посвідчень водія, їх збуту й використання в умовах воєнного стану, є обшуки, допити та інші СРД. Дисертант робить висновок, що найпоширенішим предметом пошуку під час обшуку в кримінальному провадженні про підроблення посвідчень водія, їх збуту та

використання є документи, надає криміналістичні рекомендації для дізнавачів з організації і тактики проведення цієї СРД, наголошуючи на важливості залучення спеціалістів, бажано саме тих, що брали участь в огляді місця події. Особливо розглянуто особливості обшуку транспортного засобу та особистий обшук особи, враховуючи ситуацію чинення нею опору.

Розглядаючи особливості проведення допиту, автор слушно зазначає, що у більшості випадків розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК України, особливості допиту осіб обумовлюються способом підроблення документа, в окремих випадках – характером основного злочину, у механізмі якого документ використовували. Доцільними є запропоновані автором криміналістичні рекомендації проведення допиту на різних стадіях цієї СРД та в різних ситуаціях допиту. Належна увага приділена допиту підозрюваного, а також іншим СРД, зокрема, пред'явленню для впізнання, слідчому експерименту, освідчуванню та ін.

Висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертація Т. В. Українця відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальні наукові та практичні завдання.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію **Тараса Васильовича Українця**, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. На стор. 35 дис. автор вказує особу, якою було отримано підроблене посвідчення водія в незаконний спосіб, без фактичного складання екзамену в ТСЦ, за грошові кошти в сумі 13 тис. грн. як потерпілу особу. На погляд

офіційного опонента, слід уточнити процесуальний статус такої особи у кримінальних провадженнях, відкритих за ст. 358 КК України.

2. У підрозділі 1.2 автор вказує, що на підставі проведеного дослідження ним встановлено, що криміналістичну характеристику підроблення посвідчення водія, його збуту й використання становлять такі елементи: 1) предмет злочинного посягання (90,8 %); 2) спосіб вчинення кримінального проступку (97,8 %); 3) обстановка вчинення кримінального проступку (57,8 %); 4) типова слідова картина (75,9 %); 5) особа правопорушника (87,0 %) і посилається на додаток Б до дисертації, який містить узагальнені дані за результатами проведеного анкетування дізнавачів органів досудового розслідування Національної поліції України з питань розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану (315 опитаних респондентів) протягом 2022–2024 років.

Разом з тим, емпірична база дослідження становить також і результати вивчення та узагальнення здобувачем 224 архівних кримінальних проваджень за ст. 358 КК України за період 2020–2024 років. На погляд офіційного опонента, формуючи зміст криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, що є методологічною основою криміналістичних рекомендацій з розслідування будь-якого злочину чи кримінального проступку, брати до уваги лише думку опитаних респондентів з числа дізнавачів органів досудового розслідування Національної поліції України, не враховуючи при цьому результати системного аналізу матеріалів судово-слідчої практики, є дещо звуженим науковим підходом та може негативно впливати на повноту та об'єктивність результатів дослідження.

3. Формуючи перелік типових версій під час досудового розслідування кримінальних проступків, передбачених ст. 358 КК України (стор. 104 дисертації), якими є науково обґрунтовані припущення, гіпотези, що висуваються та перевіряються в ході досудового розслідування та дізнання, дисертант включає в нього окрім, власне, версій, типові слідчі

ситуації розслідування, зокрема, 3) відома особа правопорушника, але він зник з місця події; 4) свідки описують зовнішні ознаки правопорушника, його особу не встановлено. Криміналістичні версії та слідчі ситуації є різними науковими категоріями та практичними засобами розслідування, що мають власну мету, завдання, призначення та вимоги (правила) до їх формування.

Однак, зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей або результатів без оформлення належного цитування. Дисертант відповідально дотримався норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дисертаційна робота Т. В. Українця є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

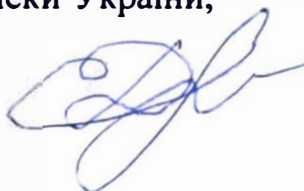
Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Українця Тараса Васильовича на тему «Розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й використання в умовах воєнного стану», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У ній отримано нові науково обгрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем формування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розслідування кримінального правопорушення зазначеного виду.

2. Дисертація Українця Тараса Васильовича на тему «Розслідування підроблення посвідчення водія, його збуту й

використання в умовах воєнного стану», є завершеною працею, повністю відповідає вимогам спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор **Українець Тарас Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».**

Офіційний опонент –
головний науковий співробітник
лабораторії № 1 науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
_____ . 2025 р.

Діана СЕРГЕЄВА

Підпис Сергєєвої Діани Борисівни засвідчую.

Учений секретар Національної академії
Служби безпеки України
кандидат юридичних наук, доцент

Андрій ПРОЗОРОВ